

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه
معاونت پژوهشی

ویژه نامه

اولین همایش پیرالمملکی

ظرفیت‌نسناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید (با رویکرد مقارن)

محورها همایتر:

حل مسائل نوپدید در حوزه‌ی فقه اجتماعی و حکومتی
اعتبار سیره‌های عقلایی در حل مسائل نوپدید؛
نقش مناطات احکام در حل مسائل نوپدید؛
اعتبار ظهور الفاظ قرآن و سنت در حل مسائل نوپدید؛
نقش، روش و شرایط اعتبار موضوع شناسی در حل
مسائل نوپدید؛
امکان سنجی کاربرد اصول عملیه در فقه مسائل نوپدید
اجتماعی و حکومتی.

ویژه نامه همایش بین المللی «ظرفیت شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید» (با رویکرد مقارن)

تهیه و تنظیم: پژوهشکده فقه و حقوق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
و روابط عمومی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
سردبیر: محمدرضا قربان زاده

خردادماه ۱۴۰۲

اعضای کمیته علمی همایش بین‌المللی «ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید» (با رویکرد مقارن)

اسماعیل آقابابائی

هیأت علمی گروه مسائل فقهی و حقوقی (پژوهشکده فقه و حقوق)

محمدصادق یوسفی مقدم

هیأت علمی و رییس پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن

سعید بهمنی

هیأت علمی گروه علوم قرآنی پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن

سید صادق محمدی

هیأت علمی جامعه المصطفی العالمیه شعبه قم

مصطفی ذوالفقار طلب

هیأت علمی گروه فقه شافعی دانشگاه تهران

عبدالصمد علی آبادی

دبیر اجرایی همایش و هیأت علمی دانشگاه مذاهب اسلامی تهران

سید عباس موسوی از کشور لبنان

حسین نصار از کشور عراق دانشگاه نجف

نجف لکزایی

رئیس همایش و رئیس پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

سیف‌الله صرامی،

دبیر علمی همایش و رئیس پژوهشکده فقه و حقوق

محمدعلی خادمی کوشا

هیأت علمی و مدیرگروه دانش‌های وابسته به فقه (پژوهشکده فقه و حقوق)

رضا اسفندیاری (اسلامی)

هیأت علمی گروه دانش‌های وابسته به فقه (پژوهشکده فقه و حقوق)

سید محمد رضی آصف آگاه،

هیأت علمی گروه فلسفه فقه و حقوق (پژوهشکده فقه و حقوق)

حسنعلی علی اکبریان

هیأت علمی گروه فلسفه فقه و حقوق (پژوهشکده فقه و حقوق)

سعید ضیائی‌فر

هیأت علمی گروه فلسفه فقه و حقوق (پژوهشکده فقه و حقوق)

معرفی همایش

«ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید» (با رویکرد مقارن)

بسم الله الرحمن الرحيم

ظهور انبوه فراوان از موضوعات نوپدید و دستاوردهای علمی و فنی در زمینه‌های مختلف، مانند: مسائل پزشکی و انواع معاملات جدید و... وجود شبهه در کارایی ادله و منابع لفظی در قرآن و سنت از جهت شمول مطلقات و عمومات نسبت به مصادیق نوپدید و نیز تعیین قلمرو عرف در استنباط‌ها و خصوصاً در نظام‌سازی‌ها و الگوهای مدیریت و فقدان ضوابط و اصول تدوین شده برای موضوع شناسی و... دانش اصول فقه را در ارائه ضوابط استنباط احکام فقهی از ادله موجود با یک چالش جدی مواجه کرده است که همه مذاهب اسلامی درگیر آن هستند.

در این میان؛ ظرفیت و بالندگی اصول فقه امامیه به لحاظ مواجهه فقه آن به عنوان تئوری و پشتوانه نظام جمهوری اسلامی ایران، با انبوه مسائل خرد و کلان اجتماعی و حکومتی، نقشی مضاعف یافته است.

ضرورت شناخت منشا چالش مذکور و راه برون‌رفت از این چالش و شناخت راه‌های موضوع‌شناسی در مسائل نوپدید و راه‌های حل این مسائل در دانش اصول فقه به عنوان گام‌های بنیادین در توسعه‌ی فقه و رشد پاسخگویی آن ضرورت دارد.

قطعاً برای رسیدن به افکار نو و اندیشه‌های جدید مطرح و یا قابل طرح در دانش اصول فقه برای رفع چالش‌های مذکور نیاز به ارتباط با دانشمندان این عرصه در داخل و خارج کشور است.

پژوهشکده فقه و حقوق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی قصد دارد با برگزاری همایش بین‌المللی «ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید با رویکردی مقارن» با درک این ضرورت، و مشخص کردن اهداف و محورهای پژوهشی و تدوین برنامه‌های اصلی و جنبی همایش، گامی در جهت حل این معضلات بردارد.

اهداف همایش:

- ایجاد فضای ارتباط علمی و دستیابی به دستاوردهای علمی
- اصولی در حل مسائل نوپدید در سطح کشورهای اسلامی؛
- ارائه اندیشه‌های اصولی در حل مسائل نوپدید؛
- زمینه‌سازی برای ظرفیت‌شناسی و توسعه علم اصول، به ویژه در چارچوب مبانی اصول فقه امامیه؛
- زمینه‌سازی برای کارایی و توانمندی هرچه بیشتر فقه و اصول فقه به ویژه در چارچوب مبانی اصول فقه امامیه.

- ایجاد نمایشگاه دستاوردهای پژوهشگاه و حوزه علمیه در حل مسائل نوپدید، در کنار نشست‌های علمی
 - برنامه‌های جنبی:
 - دیدار با مراجع و شخصیت‌های تاثیرگذار
 - دیدار از مراکز علمی پژوهشی حوزه علمیه
 - برگزاری نشست‌ها و پنل‌های تخصصی حتی الامکان در کشورهای مشارک
- الحمد لله رب العالمین

محورهای همایش:

- رویکرد کلی همایش؛ در محورهای ذیل، به صورت مسأله محور، حل مسائل نوپدید در حوزه‌ی فقه اجتماعی و حکومتی است:
- دایره اعتبار سیره‌های عقلایی در حل مسائل نوپدید (بررسی لزوم معاصرت زمان معصوم در سیره‌های عقلانی، امکان تمسک به سیره‌های نوپدید و ...)
- نقش مناسبات احکام در حل مسائل نوپدید (تنقیح مناسبات، قیاس اولویت و ...)
- دایره اعتبار ظهور الفاظ قرآن و سنت (مانند عام و مطلق) در حل مسائل نوپدید؛
- نقش، روش و شرایط اعتبار موضوع شناسی در حل مسائل نوپدید؛
- امکان سنجی کاربرد اصول عملیه در فقه مسائل نوپدید اجتماعی و حکومتی.

برنامه ای اصلی:

- برگزاری نشست و هم‌اندیشی علمی
- افتتاحیه و اختتامیه با سخنرانی اساتید و اندیشمندان
- دعوت از شخصیت‌های مطرح از جریان‌های مختلف اصولی برای نگارش مقاله بر اساس محورهای همایش
- جمع‌آوری و چاپ مقالات در یک مجموعه
- جمع‌آوری و چاپ نتیجه نشست‌ها و پنل‌های تخصصی در یک مجموعه

محمدعلی خادمی کوشا

مدیر گروه دانش‌های وابسته به فقه

پژوهشکده فقه و حقوق

اولیٰ رہمایتش پیر المللی

**ظرفیت نسناسی اصول فقہ
در حل مسائل نوپدید**

گزیده چکیده مقالات

ضرورت تحول تکاملی در ساختار علم اصول

آیت الله ابوالقاسم علی‌دوست
استاد خارج فقه و اصول در حوزه علمیه قم

پیدایش علم اصول از قرون اولیه اسلام بعد پیامبر اعظم شروع شد و در ادامه با تکامل آن ساختارهای متعدد و مختلفی برای علم اصول پیدا شد. آنچه که امروزه در در بین حوزه های علمی و مدارس علمی رایج است ساختاری است که در کتاب کفایه الاصول ارائه شده است.

ساختار موجود دارای ملاحظاتی است که در سه محور خلاصه می شوند.
ملاحظه اول

فقدان تبیین نقطه مرکزی مشترک و جامع بین همه مسائل دانش در این ساختار است. می دانیم که علم اصول به اقتضای دانش بودن نیاز به اهداف معین دارد و نیل به این اهداف نیازمند محوری معین برای طرح مسائل است که آن محور می تواند یک موضوع مشخص و یا غرض معین باشد.

ملاحظه دوم

فراگیر نبودن آن نسبت به مسائل مختلفی است که در علم اصول مطرح می شود گاهی در مباحث علم اصول، مسائلی مطرح می شود که برخی گمان می کنند به مقدار لازم بیان شده است در حالی که در لابلای مباحث فروعی دیده می شود که بحث کردن از آنها برای ارائه روش استنباط لازم است اما حد و مرز مشخصی برای آنها تعیین نشده است بنا بر این این گونه موارد نیاز به بحث و تکمیل دارد.

ملاحظه سوم

توجه نشدن به وظیفه تبیین کنندگان شریعت است منظور این است که در ابلاغ شریعت الهی همه آنهایی که تبیین کننده شریعتند (خداوند متعال و معصومان علیهم السلام) وظیفه ای در این رابطه داشته اند.

در نتیجه لازم است یک جایی از اصول فقه درباره آنچه بر عهده آنها بوده است بیان شود تا بر اساس آن راه استنباط احکام الهی باز شود.

با این سه نوع ملاحظه لازم است ساختار اصول فقه مطالعه گردد و تحول تکاملی آفرین در آن ایجاد شود.

نظریه‌ی اندیشه‌ی مدون (نظام‌مند) در اسلام

آیت‌الله مهدی هادوی تهرانی
استاد خارج فقه و اصول در حوزه علمیه قم

اسلام دین خاتم و کامل‌ترین دین مُرسَل است؛ از این‌رو، در هر حوزه از حیات انسان، خواه فردی و خواه اجتماعی، توقع موضع‌گیری دین و ارائه رهنمود وجود دارد.

این رهنمودها که در واقع عناصر تشکیل دهنده دین هستند، به دو دسته قابل تقسیم‌اند:

- عناصر دینی‌ای که نُمود جهان‌بینی اسلام در یک حوزه‌ی خاص، مانند سیاست یا اقتصاد است و نسبت بین آنها و جهان‌بینی اسلامی، همان نسبت جزئی به کلی، یا صغرا به کبرا است. این‌گونه عناصر از قبیل قضایای «هست» می‌باشند و رنگ کلامی - فلسفی دارند، مانند سلطه‌ی تکوینی خداوند در حوزه‌ی مباحث سیاسی، یا رازقیّت او در زمینه‌ی اقتصاد. ما از این عناصر به عنوان «فلسفه» یاد می‌کنیم. پس «فلسفه‌ی سیاسی اسلام» مجموعه‌ی عناصری از اسلام در حوزه‌ی سیاست است که نُمود جهان‌بینی و از جزئیات آن محسوب می‌شود.
- عناصر دینی‌ای که نتایج جهان‌بینی اسلامی، بویژه فلسفه‌ی آن - یعنی عناصر دسته اول - هستند.

این عناصر از قبیل قضایای «باید» می‌باشند و جنبه‌ی اعتباری دارند و به نوبه‌ی خود به دو گروه تقسیم می‌شوند:

الف) برخی از این عناصر جنبه‌ی زیر بنا برای بقیه دارند، و به نحوی آنها را تبیین و تعیین می‌کنند. این عناصر یا به صورت اصول و امور مسلم در یک زمینه‌ی هستند که از آن به «مبانی» یاد می‌کنیم. و یا اغراض و مقاصد دین را در یک حوزه‌ی مشخص می‌نمایند که به آن «اهداف» می‌گوییم. مجموعه‌ی این مبانی و اهداف، «مکتب» را تشکیل می‌دهند. پس «مکتب سیاسی اسلام» همان مجموعه‌ی مبانی و اهداف سیاسی اسلام می‌باشد.

ب) بر اساس مبانی موجود در یک زمینه، برای رسیدن به اهداف همان زمینه، مجموعه‌ی عناصری در دین ارائه شده است که از آن به عنوان «نظام» یاد می‌شود، که در واقع دستگاه نهاد‌های جهان شمول است.

بنابراین، ما در هر ساحت از حیات بشر با سه گروه از عناصر جهان‌شمول: فلسفه، مکتب و نظام، مواجه هستیم که بین آنها ارتباط مستحکم و منطقی وجود دارد.

ضرورت شناخت ارتکازات و گونه‌شناسی آنها

در استنباط فقهی مسائل جدید

آیت الله احمد مبلغی

استاد خارج فقه و اصول در حوزه علمیه قم

ارتکازات نقش زیادی در روشمندی تولید علم فقه و پاسخگویی به مسائل مستحدثه دارد و هر چه فقیه ارتکازشناس تر باشد و ذهنش مجهزتر به ارتکازات و قواعد ارتکازی باشد اصولش دقیقتر و فقهش قوی تر است. به طور کلی ارتکازات سه گونه هستند: اتحادی، انضمامی و انبعائی.

۱- ارتکاز اتحادی: ارتکازی که محتوای آن همان محتوای حکم شرعی است. مثل حرمت کشتن زنان و بچه‌ها در جنگ است که ارتکاز عقلاء نیز بر همین حکم استقرار یافته است. ۲- ارتکاز انضمامی: این ارتکاز از انضمام اموری در کنار هم به وجود می‌آید و موجب شکل‌گیری ظهور جدید می‌شود. ارتکاز انضمامی به سه گونه‌ی ارتکاز تعبیری، تبدیلی و تکوینی تقسیم می‌شود. ارتکاز انضمامی تعبیری: اگر برای عقلاء ارتکازی نسبت به یک واژه باشد انضمام آن با استعمال شارع باعث می‌شود ارتکازی شکل‌گیرد که لازم است آن واژه بر متمرکز عقلایی حمل شود نه معنی موضوع له. مثلاً مراد از مرء در روایات، انسان است و اختصاص به مرد ندارد و شامل زن و مرد می‌شود. زیرا در ارتکاز عقلاء مواردی هست مثل مرء که اختصاص به زن یا مرد ندارد بلکه مشترک است و لذا در این موارد اگر تعبیر مرء وارد شده است نباید به مدلول مطابقی و موضوع له لفظی آن توجه کرد و بر انسان مذکر حمل نمود بلکه باید الغاء خصوصیت نمود و بر انسان بدون لحاظ جنسیت که متمرکز عقلایی هست حمل کرد.

ارتکاز انضمامی تبدیلی: ارتکاز عقلائی که از بدل قرار دادن برای برخی امور شکل می‌گیرد و آن اهمیت امرجامع بین بدل و مبدل منه است که تلاش شده حتماً به دست آید و از دست نرود. مثلاً به دلیل اهمیت زیاد طهارت، وضو و تیمم تشریح شده است که اگر وضو ممکن نشد با تیمم بتوان طهارت را تحصیل کرد. و مثل این روایت که شارع می‌فرماید: درختان را قطع نکنید و اگر قطع کردید حتماً باید به جای آن درختی کاشته شود. در این روایت، دو حکم وجود دارد که عبارت از حکم به عدم قطع شجر مثمر و حکم به جایگزینی در کاشت است. با توجه به ارتکاز انضمامی و به کارگیری آن، این نکته به دست می‌آید. اگر این ارتکاز عقلایی کشف نشود و اگر به حکم ضمیمه نشود نمی‌توان فهمید که چرا شارع این حکم را صادر کرده است.

ارتکاز انضمامی تکوینی: ارتکازی که در مواجهه و تعامل انسان با طبیعت، برای انسان شکل گرفته است. مثلاً روایت بیان داشته است که لا بأس بسؤر الفأره از طرفی ارتکاز بیانگر این است که آب کم و اندک در ملاقات با نجس اثر می‌پذیرد. انضمام این ارتکاز به آن روایت بیانگر طهارت موش است.

۳- ارتکاز انبعائی: این واژه از بیانات محقق اصفهانی الهام گرفته شده است. محقق اصفهانی بیان می‌دارد که قواعد و احکام و روایات مربوط به کیل و وزن مشتمل بر حکمیست که خاستگاه فکری آن حکم به اجتناب از غرر و انبعاث از آن و التزام به ملزومات آن است. یعنی عقلاء می‌گویند که باید از غرر اجتناب کرد و این ارتکاز، مستلزم آن است که حکم خاصی که متناسب با آن است صادر شود که از قضا شارع نیز حکمی با همان ویژگی‌ها را صادر کرده است. پس این حکم شارع منبعث از آن ارتکاز است. ارتکازات زمینه‌ساز شکل‌گیری سیاق و مناسبات حکم و موضوع خاصی می‌شود و حکم متفاوتی را به دنبال خواهد داشت. که برای شناخت دقیق کاربردهای آن باید گونه‌های آن شناخته شود. در مطالعات گونه‌شناسی ارتکاز روشن می‌شود که ارتکاز پنج گونه است: عقلایی، انبعائی فرانسلی، حادث، انبعائی متجدد و ارتکاز در حالت حرکت.

۱. ارتکاز عقلایی فرازمانی: گاهی ارتکاز از نوع ارتکاز فرانسلی و فرازمانی و فرامکانی است و قبل

التشريع و بعد التشريع و حين التشريع بوده است. مثل نقش حيازت در ملكيت يا حق تصرف مالك در مملوك و منع تصرف غير مالك در مملوك ديگران، كه ارتكازى عقلاييست.

۲. ارتكاز انبعائى فرازمانى: گاهى ارتكاز از نوع انبعائى فرازمانى است و در ذيل آن اقوال و نظرات متعددى شكل مى‌گيرد كه همه مى‌دانند كه به آن خاستگاه فكرى ارتكازى بر مى‌گردند و ارجاع مى‌يابند. مثلاً ارتكاز منع تصرف غير مالك در مملوك ديگران يك ارتكاز عقلاييست ولى در ذيل آن نظام‌هاى حقوقى خاصى شكل مى‌گيرد كه همه‌ى آنها به آن ارتكاز عقلايى بر مى‌گردد. از آن جهت كه ثابت است و فرازمانيست ارتكاز عقلاييست و از آن جهت كه در ذيلش ارتكازاتى شكل مى‌گيرد و به آن ارجاع داده مى‌شود ارتكاز انبعائى فرازمانيست.

۳. ارتكاز عقلائى حادث: اين ارتكاز در زمان تشريع نبوده و در زمان بعد التشريع به وجود آمده است. مخاطب زمان نص، اين ارتكاز را نداشته است و نص متناسب و هماهنگ با آن ارتكاز، تشريع نشده است. و لذا نمى‌شود از آنها استفاده‌ى ابزارى براى تفسير نص كرد و فاقد ارزش قرينه‌ى لبيه بودن است.

۴. ارتكاز انبعائى حادث: اين ارتكاز غير از ارتكاز عقلائى حادث است زيرا در آنجا نفس الارتكاز، حادث و جديد است ولى وضعيت انبعائى ندارد.

اين ارتكاز غير از ارتكاز انبعائى فرانسلى است زيرا در آنجا ارتكازى كه مرجع واقع مى‌شود و به عنوان خاستگاه فكرى قرار مى‌گيرد فرانسلى است و جديد نيست. و ارتكاز انبعائى حادث، جديد است و فرانسلى نيست. تفاوت ديگرى هم وجود دارد و آن اين است كه پذيرش عمومى آن و ارتكاز شدن آن بايد بر اساس حقيقت باشد نه اينكه تسامحى باشد. در حالى كه ارتكاز زمان تشريع لازم نيست حتماً علمى و قطعى باشد بلكه اگر عرفى و تسامحى هم باشد شارع آن را لحاظ مى‌كند مگر آنكه مخالفت با آن لازم باشد كه شارع بايد با بيانى صريح و شفاف به مخالفت برخيزد. اما ارتكاز انبعائى حادث به اين معناست كه يك ارتكاز جديدى به وجود آمده است كه قابليت دارد و مى‌تواند مرجع و خاستگاه فكرى قرار بگيرد و نقش ابزارى براى تفسير نصوص داشته باشد.

۵. ارتكاز در حركت: ارتكاز يا ايستاست يا در حركت است. ارتكاز ايستا همان ارتكاز عقلايى ثابت است. اكثر ارتكازات اين گونه هستند. شارع نيز آنها را با همين وضعيت ايستايى اش پذيرفته است. ارتكاز در حركت اين گونه است كه هم باقى مى‌ماند و هم در عين حال جهش درونى مى‌يابد و با آن حالت قبلى اش در هسته‌ى اصلى مشترك است. ضرر يكي از مصاديق ارتكاز در حركت است. اگر اين نوع از ارتكاز يعنى ارتكاز در حركت، ثابت شود تاثير بسيار زيادى در استنباط احكام موضوعات جديد مخصوصاً فقه محيط زيست دارد. شناسايى مجموعه‌اى از ارتكازات تاثير والايى در شناخت و كشف عميق تر ظرايف و دقايق احكام و استنباط فقهى دارد.

نگاهی به مقاصد الشریعه
در استنباط مسائل نوپدیدآیت الله محمد جواد فاضل لنکرانی
استاد خارج فقه و اصول در حوزه علمیه قم

از جمله مباحث مهم در فقه اهل سنت که می‌توان مهم‌ترین ملاک و تراز در ابواب فقهی (به‌ویژه در قرون متأخر) لحاظ نمود، مسئله «مقاصد الشریعه» می‌باشد. اهمیت مقاصد الشریعه نزد اهل سنت تا بدان جاست که حتی برخی از بزرگان عامه در صورت تعارض مقاصد با آیات الهی و روایات، مقاصد را مقدم دانسته‌اند. لذا مقاصد الشریعه جوهره و اساس اجتهاد اهل سنت است و حتی در برخی تعابیر گفته شده که اصول فقه اهل سنت بر کاخ مقاصد الشریعه مبتنی شده است. از جمله آثار مهم مقاصد الشریعه عبارتند از: ۱. علت اصلی ایجاد بحث مقاصد الشریعه، مواجهه اهل سنت با احکام جدید بود و در ابتدا می‌گفتند: اگر در مورد حکمی دلیل و نصی وجود نداشت به مقاصد الشریعه مراجعه می‌کنیم، اما در حال حاضر علما و فقهای اهل سنت می‌گویند: با وجود مقاصد الشریعه، نصوص به صورت کلی باید کنار گذاشته شود؛ چرا که احکام مذکور در ادله و نصوص به زمان نزول اختصاص داشته است. ۲. در اجتهاد مقاصدی علاوه بر مخالفت با نصوص، امکان مخالفت با اجماع نیز وجود داشته و مجتهد در مقام فتوی می‌تواند برخلاف اجماع حکم صادر نماید. ۳. از آثار مقاصد الشریعه، عدم ثبات احکام در شریعت است و تمامی احکام امکان تغییر دارند. طبق مبنای مذکور، نصوص شرعی ظاهری از شریعت هستند اما باطن آن همان مقاصد می‌باشد. لذا در صورت رجوع به مقاصد، می‌توان بر اساس آن و متناسب با شرائط زمان و مکان احکام را تغییر دهیم. ۴. به علت گسترده شدن دامنه بحث مقاصد الشریعه می‌گویند: اجتهاد فردی ممنوع است؛ یعنی برای فرد ممکن نیست متوجه شود که چه چیزی به مقصود شارع نزدیک‌تر است. لذا باید اجتهاد شورائی مطرح شود. ۵. تصرف مقاصدی‌ها تنها در حیطه احکام فقهی نیست بلکه تمامی دین را شامل می‌شود. قریب به اتفاق اجتهاد علمای اهل سنت ریشه در مسئله مقاصد الشریعه دارد که اگرچه درباره بحث مقاصد الشریعه مطالب زیادی مطرح می‌شود، اما در عین حال بحث مذکور به صورت مشخص، منظم و ضابطه‌مند در کلمات اهل سنت ذکر نشده است. لذا در میان متأخرین تعاریف زیادی برای آن ذکر شده است، از جمله در یکی از کتب متأخرین یازده تعریف برای مقاصد الشریعه ذکر شده است. اجمالاً می‌توان گفت معنای مقاصد الشریعه اهداف و غایاتی است که شارع متعال از تشریح دین داشته و احکام فقهی نیز در مسیر این اهداف هستند. لذا احکام طریق وصول به غایات می‌باشند. اجتهاد مبتنی بر مقاصد الشریعه صحیح نبوده و اشکالات بسیاری بر این نوع اجتهاد وارد است و با بررسی عملکرد مقاصدی‌ها در تبیین احکام شرع، می‌توان به این نتیجه رسید که دست دشمنان و طراحان در این مسئله دخالت دارد؛ زیرا ایشان نسبت به احکام دین حمله ور شده و قصد دارند آرام آرام احکامی که یهودیان و مسیحیان قبول دارند را به زبان دین اسلام و از طریق مقاصد الشریعه بیان نمایند. مؤید این سخن آن است که کتاب‌های مبتنی بر مقاصد الشریعه در هر سال، نظرات و آراء جدیدی مطابق با نظرات غرب را مطرح کرده‌اند، مثل عدم اذن زوجه برای خروج از منزل، در حالی که روایات متعددی در کتب عامه و خاصه در رابطه با این مسئله ذکر شده است. البته در فقه امامیه نیز عناوینی شبیه به مقاصد مطرح شده، عناوینی نظیر «علل»، «ملاکات احکام»، «تنقیح مناط» و امثال آن، لکن گستره وسیع مقاصد الشریعه نزد اهل سنت را دارا نبوده و در چارچوب و ضوابط خاصی به صورت محدود مورد استفاده بزرگان قرار می‌گیرد که در برخی از موارد، شارع در قیاس منصوص العلة، علت را و در مواردی مانند حرج ضابطه را به دست مکلف داده و می‌فرماید: تعیین مصداق علت یا ضابطه با مکلف است، اما این مطلب غیر از آن است که شارع به بشر بگوید: در عبادات فلان ملاک وجود دارد و بر اساس آن می‌توانید عبادت جدید مثل صلاة تراویح یا حکم جدید اعم از وجوب یا حرمت را تشریح کنید! بنابراین ملاکات از قبیل دواعی هستند و لذا متعلق برای تکلیف قرار نمی‌گیرند و روش شارع نیز در تقنین به این صورت است که اگر در فعلی توسط خود شارع احراز ملاک شود، در این صورت متعلق تکلیف قرار می‌گیرد، پس ملاک در اختیار بشر قرار نگرفته است تا بشر طبق آن ملاک، احکام را جعل و تشریح نماید.

أصل البراءة ودوره في تععيد مشروعية البرلمانات التشريعية

د. صاحب محمّد حسين نصّار
جامعة النجف الاشرف - كلية الفقه - العراق

لا شك بأن الأصول العملية نوع من أنواع الأحكام الظاهرية المجعولة على نحو الجري العملي كونها وظيفة عملية للمكلف بحيث لا يصبح متحيراً في مقام العمل، ضرورة أن الشك مأخوذاً في موضوعها نظراً إلى أهمية المحتمل في التزام بين الملاكات الواقعية. ومن هنا، فإن الموضوعات التي تتوافر أدلتها ولو اجمالاً لا مشكلة في تثبيت مشروعيتها وتوجيهها بالشكل المنطقي الصحيح، لكن تلك الموضوعات التي يشك المكلف في اناطتها تجاهه، ولم يتأت له إقامة الدليل الشرعي عليها نفيًا وإثباتًا فما هو الموقف العملي منها؟ اختلف العلماء في توجيه ذلك على آراء ثلاثة والتي هي: قبح العقاب بلا بيان ومسلك حق الطاعة، ونظرية الانقياد إلى أقوى الملاكات.

أما الأول من أنه لا مقتضي للتحرك مع عدم وصول التكليف، فالعقاب حينئذ عقاب على ترك ما لا مقتضي لإيجاده وهو قبيح ()، والثاني بأن المولوية الذاتية الثابتة لله سبحانه وتعالى لا تختص بالتكاليف المقطوعة بل تشمل مطلق التكاليف الواصلة ولو احتمالاً، وهذا من مدركات العقل العملي ()، والثالث بأن المقتضي للانبعاث ما كان مقتضي وجود الملاك أقوى، سواء أكان في الفعل أم الترك.

والداعي لبيان ذلك، أن الموضوعات الحديثة تارة مما يمكن ادراجه تحت المسميات والعنوانات التي كانت حاضرة في عصر النص، وأخرى لا يمكن ادراجها تحت تلكم العناوين، فإن أمكن ادراجها فلا مشكلة في ذلك، وإذا لم يمكن ذلك اتجهنا إلى عموم الأدلة ومطلقاتها للاستفادة منها في بيان مشروعيتها وهذا ليس موضوع بحثها، ضرورة اندراج ذلك تحت عموم الأدلة اللفظية التي هي خارجة عن كلامنا.

أساس بحثنا هو: اثبات مشروعية الموضوعات الحديثة من خلال الأصل العملي، مع غض النظر عن سعة عموم الأدلة اللفظية، وهي مهمّة شاقة إلى حدّ ما في ضوء متطلبات الواقع المعاصر ومسالك الأصوليين في ذلك. وقد اخترت عنواناً لبحثي ألا وهو (أصل البراءة ودوره في تععيد مشروعية البرلمانات التشريعية).

ويتنوع البحث كما يأتي: المبحث الأول: الأطار المفاهيمي للموضوع؛ يبيّن في هذا المبحث أهم المفاهيم الواردة في موضوع البحث والتي هي (أصل البراءة التقعيد البرلمانات التشريعية)، وكذلك بيان مورد جريان الأصول العملية وخصوصاً أصل البراءة، وكذلك أهمية البحث في الموضوعات الحديثة وعملية التكييف والتخريج الشرعي لها. المبحث الثاني: مشروعية البرلمانات التشريعية من خلال أصل البراءة؛ يدرس هذا المبحث مشروعية أصل البرلمانات التشريعية بالاعتماد على أصل البراءة من خلال الأدلة التي اعتمدها علماء الأصول في بيان حجّية أصل البراءة بشقيها العقلي والشرعي وأهم الإشكالات التي ذُكرت على سبيل المناقشة. المبحث الثالث: دور البرلمانات في تشريع القوانين؛ أحاول في هذا المبحث بيان دور البرلمانات التشريعية في تشريع القوانين النافعة للناس ومراقبة الحكومات المنبثقة عنها بما يحفظ القيمة المعنوية لتشريعها وفق المنظور الإسلامي. أهم النتائج: ١. استطعنا إثبات مشروعية العمل بالبرلمانات من خلال الاعتماد على أصل البراءة. ٢. أن الأصول العملية مما يمكن الاعتماد عليه في إثبات العديد من الموضوعات مع غض النظر عن وجود الدليل الأولي أو عدم وجوده. ٣. البرلمانات التي اثبتنا مشروعيتها تقوم بدور المراقب لعمل الحكومة المنبثقة عنه. ٤. تقوم البرلمانات بتشريع القوانين اللازمة والنافعة للشعب.

قواعد تطبیقی استفاده از ادلة عقلیه

در حل مسائل مستحدثه

د. عبدالمجید صمیم

استاد دانشگاه هرات - افغانستان

عقل یکی از ابزار مهم معرفت و کشف حقیقت، و دلیل بر خاسته از آن یکی از دلایلی است که با آن می‌توان در دو حوزه: عقاید و باورها، احکام و شرایع بشرطها و شروطها جولان داد. اندیشمندان اسلامی اعم از: متکلمان، فقها و اصولیان بحث‌های بسیاری را راجع به کاربرد عقل دامن زده‌اند. برخی مانند معتزله به عقل جولانگاه بسیار قایل شدند، و گروهی مانند ظاهریه و فرق منشعب از آن به حضور عقل در تمام عرصه‌ها، بهای اندک شبه‌معدوم داده‌اند. در میانه این‌ها جماعت معتدلان از اهل سنت و شیعه قرار دارند که حضور عقل را به عنوان یکی از ادله، ضمن شروط و ضوابط خاصی تثبیت نموده‌اند.

اهل سنت در مجموع بر وجود «عقل وابسته به نقل» به عنوان دلیل قایلند و به آن در همین حدود اعتراف دارند. احناف این وجود را بیشتر در قیاس تمثیل می‌کنند و در آن توغل می‌نمایند، در حالی که سایرین این کارکرد را محدود و محصور می‌سازند.

امامیه عقل را به عنوان دلیلی از ادله اربعه می‌دانند و در خصوص آن در دو حوزه بحث می‌نمایند: حوزه عقل مستقل از شرع، و حوزه عقل وابسته به شرع. از نظر آن‌ها هر دو نوع مذکور می‌توانند دلیلی از ادلة شرع، هر کدام در جای خود باشند.

در مورد دلیل عقلی، میان اهل سنت و شیعه یک نقطه اجتماع وجود دارد و یک نقطه افتراق، چنان که این نقطه اجتماع و افتراق در میان احناف و سایر مذاهب اصولی اهل سنت نیز رُخ‌نمایی می‌کند. نقطه اجتماع: قبول اجمالی عقل به عنوان یک دلیل است که هم سنی و هم شیعه به آن معترفند. و نقطه افتراق این‌ها: اهل سنت عقل را در همه داده‌هایش به شدت وابسته به نقل می‌دانند، در حالی که اهل تشیع عقل مستقل از شرع را در جایی که نصی نباشد مدار اعتبار می‌دانند، اما به دلیلی به نام قیاس اعتراف ندارند. محور این پژوهش اثبات عقل به عنوان دلیل نیست، چون این امر تقریباً میان اصولیان مسلم شده است. محور این پژوهش وضع قواعدی برای استفاده از عقل به عنوان یک دلیل است. این تحقیق تلاش نموده ابتدا در عقل و گونه‌های آن از منظر اصولی نظر نماید و سپس برای تعدادی از این انواع، قواعد اصولی را استخراج و وضع کند و جایگاه آن‌ها را در مسایل مستحدثه بیان دارد. نتیجه این پژوهش بروز پنج قاعده آتی بوده است: «الأصل التضييق في أحكام عقل المستقل والتوسعة في أحكام عقل غير المستقل»؛ «عقل المجتهد المستنير بنور الشرع هو الدليل»؛ «عقل المكلف بالإجتهد هو الدليل»؛ «للعقل مجاله في الأحكام المطلق عن الزمان والمكان والمقيد بهما ويلزم التفكيك بينهما»؛ «يجب انتساب أحكام العقل بالعقل والشرع بالشرع». این‌ها نمونه‌هایی از قواعد مورد لزوم در این عرصه هستند، و باید مشوق خوبی برای وضع قواعد بیشتر باشند. نتیجه مهم دیگر حاصله از این پژوهش، لزوم تفکیک میان احکام مختلف: شرعی، عقلی، شرعی عقلی، عقلی شرعی است که باید از خلال ارائه مؤلفات و کتاب‌های خاصی و توسط اندیشمندان متبحر و اهل فن و تخصص به انجام برسد، تا مکلفان بتوانند میان احکام شرع و عقل تفکیک لازم را به عمل آورند.

در انجام این تحقیق از روش کتابخانه‌ای استفاده به عمل آمده و تلاش شده از طریق تجزیه و تحلیل دلیل عقلی اصولی، و با توجه به کلیات اصول فقه اسلامی و استقرار عمل‌کرد مذاهب فقهی این قواعد استخراج شوند. البته محققان می‌توانند بر این قواعد نقد و نظرانی داشته باشند تا مسأله وضع قواعد دلیل عقلی، بیشتر از پیش جای خود را در میان مباحث اصول تطبیقی باز کند.

اولیٰ رہمایتش پیر المللی

**ظرفیت نسناسی اصول فقہ
در حل مسائل نوپدید**

گزیده گزارش کرسی های ترویجی

« حجیت مفهوم وصف از منظر شهید صدر و عبدالکریم نمله »

ارائه‌کننده: دکتر بلال شاکری

ناقد: دکتر محمود ویسی

اولین کرسی ترویجی همایش بین‌المللی ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه با موضوع «حجیت مفهوم وصف از منظر شهید صدر و عبدالکریم نمله» برگزار گردید.

این نشست به همت پژوهشکده فقه و حقوق، در سالن شهید سلیمانی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی با حضور دکتر بلال شاکری (ارائه دهنده)، دکتر محمود ویسی (ناقد) با مدیریت حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالصمد علی‌آبادی برگزار گردید. در ابتدای جلسه جناب آقای دکتر بلال شاکری به ارائه بحث پرداخت و گفت: یکی از مفاهیم مطرح در علم اصول که محل اختلاف واقع شده است و دیدگاه‌های مختلفی در حجیت یا عدم حجیت آن از سوی دانشوران اصولی فریقین ارائه شده است، مفهوم وصف است که در اینجا از دیدگاه شهید صدر به عنوان نماینده شیعه و عبدالکریم نمله نماینده اهل سنت ارائه خواهد کرد.

وی در تعریف مفهوم وصف اظهار داشت: در خصوص تعریف مفهوم باید گفت: اهل سنت که جناب عبدالکریم نمله نیز به عنوان یکی از نمایندگان آنها، مانند شیعه قائل است که مفهوم در مقابل منطوق است. جناب نمله منطوق و مفهوم را اینطور تعریف می‌کند: «معنایی که از لفظ در غیر محل نطق فهمیده می‌شود» بخلاف منطوق که معنای مستفاد از محل نطق است. وی منطوق را به صریح (معنای مستفاد از دلالت مطابقی و تضمینی لفظ) و غیرصریح (معنای مستفاد از دلالت التزامی لفظ شامل دلالت اقتضاء، ایما و اشاره تقسیم می‌کند، در حالی که از دیدگاه شهید صدر به عنوان نماینده شیعه منطوق را به دو قسم دلالت مطابقی و تضمینی تقسیم می‌شود و مفهوم عبارت است از مدلول التزامی کلام. بنابراین اختلاف اساسی بین این دو دیدگاه این است که شیعه مفاهیم را زیر مجموعه مدلول التزامی قرار می‌دهد در حالیکه اهل سنت مدالیل التزامی زیر مجموعه منطوق هستند از این رو چیزهایی که شیعه ادعا می‌کند مفهوم است از دیدگاه آنها می‌تواند منطوق باشد.

دکتر شاکری در تبیین مفهوم وصف از نگاه عبدالکریم نمله و شهید صدر تأکید کرد: نمله مفهوم وصف را وصفی می‌داند که حکم به آن تعلق گرفته و وصف مذکور در مدلول دیگری یافت نمی‌شود، و با انتفاء وصف، حکم نیز منتفی می‌شود. در مقابل

شهید صدر اینطور وصف را تعریف کرده است: «حکم به موضوعی تعلق گیرد که دارای وصف است».

وی ضابطه مفهوم داشتن یک جمله از دیدگاه نمله و شهید صدر را چنین توصیف کرد: جمله‌ای مفهوم دارد که سه شرط داشته باشد؛ اول اینکه در جمله قیدی باشد، شرط دوم؛ وجود رابطه علیت بین قید و مقید و سایر اجزا است و شرط سوم و این علیت برای حکم باشد نه موضوع. اما از دیدگاه شهید صدر یک جمله در صورتی مفهوم دارد که وجود قید و مقید بر یکدیگر متوقف بوده و از یکدیگر جدایی نداشته باشند، به گونه‌ای که اگر قید جدا شد، طبیعی حکم (مقید) منتفی شود.

دکتر شاکری در حجیت مفهوم وصف از نگاه این دو عالم افزود: شهید صدر قائل به مفهوم وصف نیست، اما نمله قائل به حجیت آن است؛ همچنین از نظر شهید صدر و دانشمندان اصولی شیعه مفهوم وصف زیرمجموعه بحث ظواهر است و نزاع در آن صغروی است یعنی اگر ثابت شود جمله‌ای مفهوم دارد در حجیت آن شکی نیست؛ اما از نگاه نمله و علمای اهل سنت، چون مفهوم جزو مدلول‌های سه‌گانه لفظی نیست، شمول ظهور برای آن نیازمند اثبات است، چنانکه حجیت آن از راهی غیر از ظهور نیز نیازمند استدلال عقلی است.

وی در پایان ارائه خود به ثمرات بحث پرداخت و گفت: دو ثمره در اختلاف دیدگاه شهید صدر و نمله وجود دارد؛ از جمله ثمرات برای این دو تحلیل متفاوت در مفهوم وصف و به طور کلی در بحث مفاهیم؛ در تعارض مفهوم با منطوق است؛ و ثمره دوم نیز از دیدگاه شیعه تنها اثبات یا انکار صغری (وجود مفهوم) کافی است اما در اصول اهل سنت علاوه بر اثبات صغری نیازمند اثبات کبری (حجیت مفهوم) است.

در ادامه دکتر محمود ویسی (ناقد) بعد از بیان نکات مقدماتی و برخی مفاهیم به نکات قوت و ضعف محتوای مقاله اشاره کرد و اظهار داشت: این ادعا که در خصوص مفهوم وصف کار نشده مورد قبول نیست.

وی در خصوص یک اختلاف میان نمله و شهید صدر یعنی میزان حجیت مفهوم وصف افزود: دکتر شاکری بر مفهوم وصف در جمله تأکید داشتند حال آنکه علاوه بر جمله، مفرد هم می‌تواند مفهوم وصف باشد.

«چالش‌های جریان اصالت برائت در حل مسائل مستحدثه نزد فریقین»

ارائه کننده:

حجت الاسلام والمسلمین حسنعلی علی اکبریان

ناقد:

حجت الاسلام والمسلمین محمدعلی خادمی کوشا

همچنین ادعای ناکارآمدی اصالت برائت در حل مسائل مستحدثه در فقه پویا، در واقع به معنای لزوم تقویت ادله محرز حکم واقعی است نه مانعیت از جریان آن.

وی افزود: اصالت برائت حکم مسئله را فقط از حیث شک در تکلیف بیان می‌کند و سخنی درباره موضع شارع در خصوص آن مسئله ندارد؛ و فقط از این حیث می‌تواند در شناخت یا طراحی نظام‌های اجتماعی یا صدور حکم ولایی مؤثر باشد.

از طرف دیگر، حکم ولایی مقدم بر فتاوا است حتی اگر مستند فقهی حکمی که حکم ولایی بر اساس آن صادر شده اصالت برائت باشد و سایر فتاوا بر اساس اماره باشد؛ مگر آن که جریان اصالت برائت در مسئله مشتمل بر غلط فاحش باشد.

حجت الاسلام علی اکبریان در پایان به این نکته اشاره کرد: اعتبار ادله ظنی مانند قیاس اشباه در فرض فقدان دلیل معتبر، بنا بر فقه سنی نیز آستانه جریان اصالت اباحه را بالای برد؛ اما در فرض فقدان قیاس اشباه یا قول به عدم اعتبار آن، جاری می‌شود. در ادامه حجت الاسلام والمسلمین محمدعلی خادمی کوشا مدیرگروه دانش‌های وابسته به فقه بعد از بیان نکات مقدماتی و برخی مفاهیم به نکات قوت و ضعف محتوا مقاله اشاره نمود و سپس در پایان ارائه دهنده به اشکالات پاسخ داد.

دومین کرسی ترویجی همایش بین المللی ظرفیت‌سناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه با موضوع «چالش‌های جریان اصالت برائت در حل مسائل مستحدثه نزد فریقین» برگزار گردید.

این نشست به همت پژوهشکده فقه و حقوق، در سالن شهید سلیمانی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی با حضور دو استاد حوزه علمیه قم و عضو هیأت علمی پژوهشکده فقه و حقوق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی حجج اسلام و المسلمین حسنعلی علی اکبریان (ارائه دهنده) و محمدعلی خادمی کوشا (ناقد) با مدیریت حجت الاسلام والمسلمین عبدالصمد علی‌آبادی برگزار گردید.

حجت الاسلام والمسلمین حسنعلی علی اکبریان در ارائه مطالب خود بیان داشت: یکی از روش‌های فقهی حل مسائل مستحدثه تمسک به اصول عملیه و به ویژه اصالت برائت است.

انتقادهایی که به اجمال و گاه غیرشفاف به این روش شده است اقتضا دارد به صورت تفصیلی به همه چالش‌هایی که در این زمینه مطرح است یا ممکن است مطرح شود پرداخته شود.

وی کارآمدی اصالت برائت در برآورده‌سازی توقعات از فقه را در سه محور مورد بررسی قرار داد: زاویه اول: با توجه به توقع پویایی از فقه، زاویه دوم: با توجه به اقتضائات نظام‌های اجتماعی اسلام، زاویه سوم: با توجه به اقتضائات صدور حکم ولایی و قانون‌گذاری عضو هیأت علمی گروه فلسفه فقه و حقوق تأکید کرد: دو زاویه اخیر توقع جدیدی از فقه است که در اینجا فرض می‌شود توقع بجایی است.

یعنی فرض می‌کنیم که کشف یا طراحی نظام‌های اجتماعی و نیز صدور حکم ولایی و قانون‌گذاری وظیفه فقه است.

از نگاه این استاد حوزه علمیه قم اصالت برائت با تلقی امروز شیعی ریشه در اصل اباحه دارد و با سیر تحولی حکم ظاهری در مقابل حکم واقعی به تلقی امروز رسیده است.

در تلقی اهل سنت این اصل جایگاه اصالت اباحه را دارد. بنا بر هر دو مذهب، در جایی که دلیلی بر تکلیف وجود ندارد جاری می‌شود.

تحلیل مقایسه‌ای سد ذرایع با مقدمه واجب در اصول فقه مقارن

ارائه کننده:

حجت الاسلام والمسلمین سیدسجاد موسوی کرمانشانی

ناقد:

دکتر مصطفی ذوالفقارطلب

سومین کرسی ترویجی همایش بین المللی ظرفیت‌سنجی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه با موضوع «تحلیل مقایسه‌ای سد ذرایع با مقدمه واجب در اصول فقه مقارن» برگزار گردید.

این نشست به همت پژوهشکده فقه و حقوق، در سالن شهید سلیمانی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین سیدسجاد موسوی کرمانشانی (ارائه دهنده) و دکتر مصطفی ذوالفقارطلب (ناقد) عضو هیأت علمی دانشگاه تهران با مدیریت حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالصمد علی‌آبادی برگزار گردید.

حجت‌الاسلام والمسلمین سیدسجاد موسوی کرمانشاهی در ارائه بحث بیان داشت: یکی از مهم‌ترین ابزارهای پژوهشی برای تدقیق و تعمیق مباحث، مراجعه و استفاده از نظرات صاحبان فکر در آن موضوع و موضوعات مشابه آن می‌باشد؛ اصول فقه نیز به عنوان یکی از تحلیلی‌ترین علوم انسانی از این قاعده مستثنی نیست. در این نشست به جهت تعمیق فهم مباحث مرتبط با عنوان «مقدمه واجب و حرام» که در اصول فقه امامیه جایگاه ویژه‌ای دارد به پیگیری رابطه این مبحث با بحث «ذرایع» در اصول فقه اهل سنت پرداخته می‌شود.

وی در تعریف ذرایع اظهار داشت: در تعریف ذرایع توسط اصولیون اهل سنت بیانات مختلفی وارد شده است؛ در ابتدا مناسب است به تعدادی از تعاریف متفاوتی که وارد شده است بپردازیم: بعضی از این تعاریف نسبت به بعضی دیگر عمومیت داشته و شمول بیشتری دارند و از این جهت شامل وسائلی که در مسیر تحقق واجبات و مستحبات نیز قرار می‌گیرند می‌شود در حالی که سایر تعاریف ذرایع را بر خصوص وسائلی که در مسیر تحقق امر حرام قرار دارند اطلاق می‌کنند.

هر چند تعبیر ذرایع از جهت لغوی اطلاقی داشته که شامل مطلق وسائل و مقدمات شیء می‌شوند لکن با تتبع در نظرات اصولیون اهل سنت آشکار می‌شود بحث ذرایع منحصر در حصه خاصی از این وسائل یعنی وسائلی که به خودی خود مباح بوده و در مسیر تحقق امر حرام قرار گرفته‌اند می‌باشد.

حجت‌الاسلام موسوی در شمول ذریعه نسبت به مقدمه حرام افزود: در بحث مقدمه واجب و حرام، حکم عملی که در مسیر تحقق امر واجب یا حرام توسط خود شخص قرار می‌گیرد مورد پیگیری قرار می‌گیرد و از این جهت به بحث ذرایع نزدیک می‌گردد؛ در ظاهر اولیه بحث ذرایع نیز به پیگیری و بحث از لزوم یا ممنوعیت اموری که موجب تحقق مصلحت یا مفسده‌ای که دامن خود شخص را می‌گیرد پرداخته می‌شود.

لکن تامل در مصادیقی که در بحث ذرایع مطرح شده موجب می‌شود دست از ظهور اولیه تعبیر «الوسیله الی المصلحة او المفسده» برداشته و شمول و سعه بیشتری نسبت به آنچه نزدیک به مقدمه واجب یا حرام است، برای این بحث قائل شویم. وی تفاوت‌های مقدمه واجب و حرام و سد ذرایع را در هفت محور بیان کرد:

۱- موضوع بحث ۲- سعه بحث ۳- نوع وجوب و حرمت حاصل از این دو بحث ۴- حکم خود مقدمه و ذریعه بعنوانها الاولی ۵- سنخ بحث ۶- دلیل یا قاعده بودن این دو عنوان ۷- شمول نسبت به عنوان مقابل.

از نگاه حجت‌الاسلام موسوی از مهم‌ترین نتایج مقایسه این دو عنوان و بررسی‌هایشان، تصدیق به اختلاف در «حکم محوری» و «مفسده محوری» است که در نهایت می‌تواند موجب تدقیق نگاه به هر کدام از دو بحث گردد.

همچنین کشف تفاوت در «غیریت و نفسیت» احکام مستنبطه بر اساس این دو عنوان و اثرگذاری خاص هر کدام در ابواب «تعارض و تزاحم» از دیگر آثار این مقایسه است.

در ادامه دکتر ذوالفقارطلب عضو هیأت علمی دانشگاه تهران و مدیر مؤسسه آینده پژوهی دینی بعد از بیان نکات مقدماتی و برخی مفاهیم به نکات قوت و ضعف محتوا اشاره نمود و سپس ارائه دهنده به اشکالات پاسخ داد.

اولیہمایش پیرالمللی

**ظرفیت نسناسی اصول فقہ
در حل مسائل نوپدید**

گزیده تصاویر و دستورها

کرسی ترویجی

کرسی ترویجی همایش بین‌المللی «تاریخ‌شناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه»

باموضوع:

**تحلیل مقایسه‌ای سَد ذرایع با مقدمه واجب
در اصول فقه مقارن**

ارائه دهنده:
حجت الاسلام والمسلمین سید سجاده موسوی کرمانشاهی

ناقد:
دکتر محطقی ذوالفقار طلب (عضو هیات علمی دانشگاه تهران)

دبیر علمی:
حجت الاسلام والمسلمین عبدالصمد علی آبادی

زمان: پنجشنبه ۱۴۰۱/۱۲/۱۱ ساعت ۱۰ الی ۱۲

مکان: قم؛ پردیسان، انتهای بلوار دانشگاه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

لینک ورود به جلسه: <http://dte.bz/feqhconf>

مرکز همگامی‌های علمی و بین‌المللی پژوهشگاه
پژوهشگاه فقه و حقوق

کرسی ترویجی

کرسی ترویجی همایش بین‌المللی «تاریخ‌شناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه»

باموضوع:

**چالش‌های جریان اصالت برائت
در حل مسائل مستحدثه در اصول فقه مقارن**

ارائه دهنده:
حجت الاسلام والمسلمین حسنعلی علی اکبریان

ناقد:
حجت الاسلام والمسلمین محمدعلی خدایی کوشا

دبیر علمی:
حجت الاسلام والمسلمین عبدالصمد علی آبادی

زمان: یکشنبه ۱۴۰۱/۱۱/۲۳ ساعت ۱۶/۱۵ الی ۱۸

مکان: قم؛ پردیسان، انتهای بلوار دانشگاه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، تالار شهید سلیمانی

لینک ورود به جلسه: <http://dte.bz/feqhconf>

مرکز همگامی‌های علمی و بین‌المللی پژوهشگاه
پژوهشگاه فقه و حقوق

کرسی ترویجی

اولین کرسی ترویجی همایش بین‌المللی «تاریخ‌شناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه»

باموضوع:

**حجیت مفهوم وصف از منظر
شهید صدر و عبدالکریم نمله**

ارائه دهنده:
دکتر بیلال شاکری

ناقد:
دکتر محمود ویسی

دبیر علمی:
حجت الاسلام والمسلمین عبدالصمد علی آبادی

زمان: پنجشنبه ۱۴۰۱/۱۱/۱۳ ساعت ۱۰ الی ۱۲

مکان: قم؛ پردیسان، انتهای بلوار دانشگاه، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، تالار کوثر

لینک ورود به جلسه: <http://dte.bz/feqhconf>

مرکز همگامی‌های علمی و بین‌المللی پژوهشگاه
پژوهشگاه فقه و حقوق

اولیٰ رہمایش پیر المللی

**ظرفیت نسناسی اصول فقہ
در حل مسائل نوپدید**

جدول برنامه های روزہمایش

سین برنامه همایش بین المللی ظرفیت شناسی اصول فقه در حل مسائل نوپدید

۲۱ خرداد ۱۴۰۲ - پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

مدت	ساعت	عنوان برنامه	
۱۵ دقیقه	۸:۳۰	مراسم افتتاحیه با قرائت قرآن و سرود ملی	۱
۱۵ دقیقه	۸:۴۵	کلیپ معرفی پژوهشگاه و پژوهشکده	۲
۱۵ دقیقه	۹:۰۰	خوش آمدگویی رئیس پژوهشکده و دبیر علمی همایش و گزارش همایش و معرفی پنل ها پنل اول : ساختار علم اصول و نظام استنباط مکان: تالار امام حسین علیه السلام طبقه همکف پژوهشگاه با حضور همه میهمانان داخل و خارج پنل دوم: ادله غیر لفظی و سیره های عقلایی مکان: طبقه دوم تالار شهید سلیمانی پنل سوم: ادله لفظی و اصول عملیه مکان: طبقه سوم تالار کوثر	۳
۲۰ دقیقه	۹:۱۵	سخنران های علمی افتتاحیه و پنل اول سخنرانی استاد دکتر زعتری از کشور سوریه	۴
۲۵ دقیقه	۹:۳۵	سخنرانی استاد آیت الله ابوالقاسم علیدوست از حوزه علمیه قم (ضرورت تحول تکاملی ساختار علم اصول)	۵
۳۰ دقیقه	۱۰:۰۰	سخنرانی استاد آیت الله شیخ مهدی هادوی تهرانی از حوزه علمیه قم (نظریه اندیشه مدون در اسلام)	۶
۱۵ دقیقه	۱۰:۳۰	پذیرایی	۷
۵۵ دقیقه	۱۰:۴۵ الی ۱۱:۴۰	پنل دوم در طبقه دوم تالار شهید سلیمانی با مدیریت استاد علی اکبریان استاد آیت الله مبلغی از حوزه علمیه قم : ضرورت گونه شناسی ارتکازات در استنباط فقهی مسائل جدید استاد دکتر صمیم از کشور افغانستان : قواعد تطبیقی استفاده از ادله عقلیه در حل مسائل مستحدثه	۸
۵۵ دقیقه	۱۰:۴۵ الی ۱۱:۴۰	پنل سوم در طبقه سوم تالار کوثر با مدیریت استاد رضا اسلامی ارائه مجازی: استاد دکتر صاحب محمد حسین نصار جامعه النجف الاشرف : أصل البراءة ودوره في تقعيد مشروعية البرلمانات التشريعية ارائه حضوری: دکتر سید محمود صادقیان از حوزه اهل سنت ایران	۹
۲۰ دقیقه	۱۱:۴۰	گزارش پنل ها توسط مدیران پنل ها و اختتامیه	۱۰

پژوهشکده فقه و حقوق پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی در سال ۱۳۷۴ تشکیل گردید و حوزه پژوهشی آن به معارف فقهی و حقوقی اسلام و علوم وابسته به آن اختصاص دارد. آثار این پژوهشکده بسیار متنوع بوده و منحصر به حوزه خاصی از فقه و حقوق نمی‌شود اما با توجه به ملاک‌هایی همچون نیاز جامعه، عدم وجود پژوهش در موضوع خاص و... اولویت‌های پژوهشی را تعریف و تصویب می‌نماید که مشخصه اصلی تمام این مطالعات عنصر «نوآوری» می‌باشد.

یکی از مهمترین نوآوری‌های این پژوهشکده تلاش در تبیین و توضیح فلسفه فقه و نهادینه کردن آن در پژوهش‌های معطوف به دانش فقه است و در طول حیات علمی خود با بهره‌گیری از میراث فقهی شیعی و به کارگیری فضلاء و عالمان حوزوی تلاش داشته تا ضمن بازخوانی آن میراث معطوف به تحولات جدید بر کارآمدی هرچه بیشتر فقه شیعی تاکید نماید. همایش بین‌المللی «ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه با رویکرد مقارن» از سوی این پژوهشکده در حال برگزاری می‌باشد.

همایش بین‌المللی ظرفیت‌شناسی اصول فقه در حل مسائل مستحدثه